

შეფასებისა და გამოცდების
ეროვნული ცენტრი

Mülki təhsil testi

Təlimat

Qarşınızdakı imtahan testinin elektron bukletidir.

Tapşırıqların təlimatı ilə diqqətlə tanış olun, hər bir tapşırığın şərtini yaxşı düşünün və sonra cavab verin.

Testin maksimal xalı 55-dır.

Testə əməl etmək üçün sizə 4 saat vaxt verilir.

Sizə uğurlar arzulayırıq!

Təlimat

➤ Seçimli cavabı olan tapşırıq (№1-12, 19.1, 23.1, 23.2)

Hər suala ehtimal olunan dörd cavab verilir. Onlardan yalnız biri düzgündür. Cavablar vərəqində düzgün cavabın müvafiq xanasında **X** işarəsi qoyun. Başqa heç bir qeyd elektron proqramı tərəfindən qəbul edilmir. İşarə edilmiş cavabı düzəltmək istəsəniz, **X** işarəsi qoyulmuş xananı bütövlüklə rəngləyin və sonra cavabın yeni variantını işarə edin. Düzəldilmiş cavabın təkrarən seçilməsi qeyri-mümkündür. Hər bir tapşırıq 1 balla qiymətləndirilir.

(1) **1. Müəyyən bir dövrdə cəmiyyətdə dominant yer tutan, cəmiyyət üzvləri tərəfindən qəbul edilən dəyərlər, davranış və normalar sistemi necə adlanır?**

Ⓢ) Pop mədəniyyət;

ⓑ) Submədəniyyət;

ⓖ) Folk mədəniyyət;

Ⓞ) Kotrmədəniyyət.

(1) **2. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində, məhsulların ucuzlaşmasının səbəbi nə ola bilər?**

ə) Maya dəyərinin artması;

ə) Tədarük çatışmazlığı;

ə) Tələbat artımı;

ə) Tədarük bolluğu.

(1) **3. Gürcüstan hansı beynəlxalq təşkilatın üzvüdür?**

ə) OPEK;

ə) QDİƏT;

ə) Avrop İttifaqı;

ə) Müstəqil Dövlətlər birliyi.

(1) **4. Müəyyən dövr ərzində ölkədə istehsal olunan son mal və xidmətlərin bazar dəyəri necə adlanır?**

ə) Ümumi Daxili Məhsul;

ə) Ümumi Bazar Məhsulu;

ə) Vahid Milli Dəyər;

ə) Daxili Alternativ Dəyər.

(1) **5. Gürcüstan konstitusitasına əsasən, Gürcüstan Parlamentinin üzvünün səlahiyyəti hansı halda dayandırılır?**

- I. Səlahiyyətinin dayandırılması haqqında Parlamentə şəxsi ərizə təqdim etməsi əsasında;
- II. Deputatın vaxtından əvvəl geri çağırılması ilə bağlı seçicilərin əksəriyyətinin tələbi əsasında;
- III. Növbəti sessiya ərzində iclasların yarısından çoxunun üzrsüz səbəblərdən buraxılması halında.

ə) Yalnız I;

ə) Yalnız II;

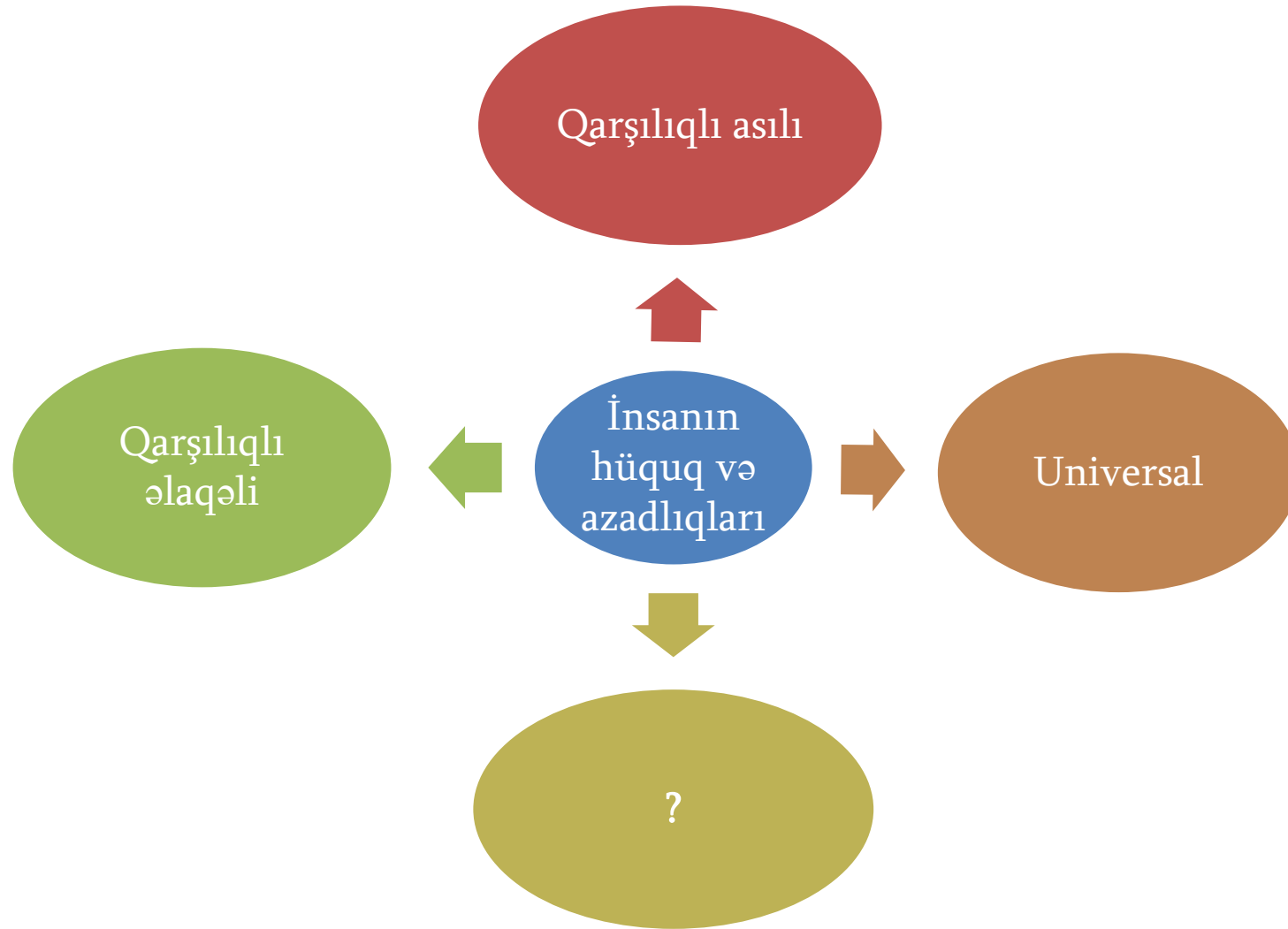
ə) Yalnız I və III;

ə) Hər üç halda.

(1) **6. Hansı hadisə iqtisadi qloballaşma prosesini xarakterizə etmir?**

- ə) Trans milli korporasiyaların siyasi və iqtisadi gücünün artırılması;
- ə) Beynəlxalq iqtisadi sistemlərin milli iqtisadiyyata təsirinin azaldılması;
- ə) Dünya ölkələri arasında qarşılıqlı iqtisadi münasibətin dərinləşməsi;
- ə) Əhalinin inkişaf etməkdə olan ölkələrdən inkişaf etmiş ölkələrə miqrasiyası.

(1) 7. Sxem insanın hüquq və azadlıqlarının xüsusiyyətlərini əks etdirir. Sual işarəsi yerinə nə yazılmalıdır?

- ə) Ayrılmaz;
- ə) Məhdudiyyətsiz;
- ə) İyerarxik;
- ə) Kollektiv.

(1) 8. İctimai münaqişənin bir neçə növünü fərqləndirirlər. Maraqlar münaqişəsi zamanı münaqişəni həll etmək üçün hansı strategiyanın istifadə edilməsi məqsədəuyğundur?

- I. Nəyin güzəştə və uzlaşmaya gedilə biləcəyinin müəyyən edilməsi.
- II. Mövqelərdən kənar həqiqi maraqların müəyyən edilməsi.
- III. Qurumda rolların dəyişdirilməsi və ya məsuliyyətlərin yenidən bölüşdürülməsi kimi qarşılıqlı əlaqənin yeni yollarının tapılması.

ə) Yalnız I və III strategiyanın;

ə) Yalnız II və III strategiyanın;

ə) Yalnız I və II strategiyanın;

ə) Hər üç strategiyanın.

(1) **9. Hansı müzakirə “Gender rolu” anlayışının məzmununu düzgün çatdırır?**

ə) Hər bir mədəniyyətdə, ümumiyyətlə, insanların davranışında, istər kişi olsun, istərsə də qadın, nəyin əxlaqi cəhətdən məqbul olması ilə əlaqədar bir növ təsəvvürlər mövcuddur. Müvafiq olaraq, bir davranış modelinin kişi üçün məqbul, qadın üçün isə qeyri-məqbul olduğu hesab edilən bir mədəniyyət tapa bilmirik;

ə) Hər bir cəmiyyətdə cəmiyyətin mədəni kimliyini müəyyən edən müəyyən insan davranış modelləri qəbul edilmişdir. Ənənəvi cəmiyyətlərdə bu davranış modellərinin insanın hansı bioloji cinsin nümayəndəsi olması ilə heç bir əlaqəsi yoxdur və müvafiq olaraq, hər bir fərd özünə məxsus sosial rolu özü seçir;

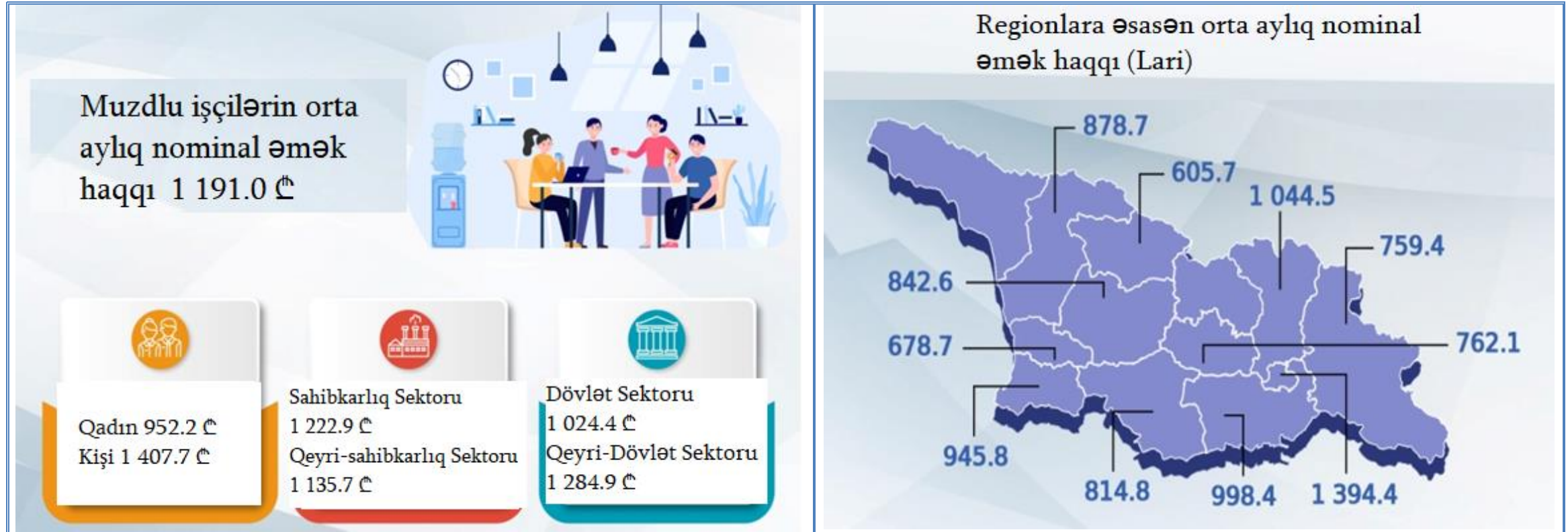
ğ) Bəzi cəmiyyətlərdə hər bir insanın doğulduğu andan özünəməxsus sosial rolu olduğu haqqında stereotipik fikirlər mövcuddur. Bu rolu aydınlaşdırmaq üçün cəmiyyət bir növ mədəni məkan yaradır ki, burada qadın və kişinin funksiyaları tamamilə bir şəxsin fərdi imkanları əsasında müəyyən edilir;

q) Maskulin və ya feminin sayılan sosial-mədəni cəhətdən müəyyən edilmiş bir sıra davranış və münasibətlər var. Bəzi mədəniyyətlərdə bu sosial rollar insanın bioloji cinsi ilə sıx əlaqəlidir, bu da kişi və ya qadın üçün nəyin uyğun olduğu ilə əlaqədar stereotipik gözlənti yaradır;

(1) **10. Demokratiyanın plüralist nəzəriyyəsinin əsas aspektini hansı müddəə düzgün ifadə edir?**

- ⸁) Siyasi proses müxtəlif sosial, peşəkar, iqtisadi və ya dini qrupların maraqları arasında rəqabətdir. Beləliklə, cəmiyyətin siyasi sisteminin əsas subyekti fərd və ya ümumiyyətlə xalq deyil, müxtəlif maraq qruplarıdır;
- ⸂) Hakimiyyətin əsas mənbəyi şəxsdir və dövlətlə müqayisədə onun hüquqları üstündür. Şəxsin mənafeyini reallaşdırmaq üçün onun hər hansı qrupa aid edilməsi lazım deyil, əsas məsələ fərdi azadlığın hüquqi və institusional təminatlarının yaradılmasıdır;
- ⸃) Xalqın əksəriyyətinin hökuməti mütləqdir və fərd və ya azlıqlar üzərində üstünlük təşkil edir. Şəxsiyyətin muxtariyyəti inkar edilir, hakimiyyətin həyata keçirilməsi prosesində isə ilkin dəyər xalqın bütövlüyünə verilir;
- ⸄) Dövlətdə ayrı-ayrı vətəndaşların mənafeyini təmin etmək üçün müxtəlif sosial təbəqələrin, müxtəlif maraqlar ətrafında formalaşan koalisiyaların ləğv edilməsi vacibdir, çünki onlar yalnız öz maraqlarının müdafiəsinə xidmət edir. Eyni zamanda, siyasi qərarların qəbulu prosesində fərdlərin rolunu artırmaq lazımdır.

(1) 11. Infoqrafiya muzdlu işçilərin orta aylıq nominal əmək haqqı ilə bağlı Geostatın 2020-ci il məlumatlarını əks etdirir:

İnfoqrafiyanın məlumatlarına hansı müzakirə uyğun gəlir?

- ⸆) Dövlət sektorunda işləyənlərin orta aylıq nominal əmək haqqı sahibkarlıq sektorunda işləyənlərin orta aylıq nominal əmək haqqından artıqdır;
- ⸇) Mtsxeta-Mtianeti sakinləri ən yüksək orta aylıq nominal əmək haqqına malikdirlər ki, bu da sahibkarlıq sektorunun bu regionda cəmləşməsindən irəli gəlir;
- ⸈) Gender baxımından orta aylıq nominal əmək haqqı balanslaşdırılmışdır;
- ⸉) Qərbi Gürcüstandakı orta aylıq nominal əmək haqqına ən yaxın göstərici Acarıstan regionundadır.

(1) **12.** Tapşırıqda 2018-ci ildə “Gürcüstan əhalisinin siyasi partiyalara münasibəti” tədqiqatının nəticələri verilmişdir:

- Gürcüstan əhalisinin 55,2%-i hesab edir ki, Gürcüstanda onlar üçün mühüm olan problemləri həll edəcək siyasi partiya yoxdur.
- İnsanların öz rifahı üçün siyasətə getməsi fikri ilə Gürcüstan əhalisinin 52%-i tam razıdır, 35%-i razıdır.
- Gürcüstan əhalisinin 66%-i siyasi partiyanın seçki proqramını heç vaxt oxumayıb.
- Əhalinin 38,5%-i üçün səsvermə zamanı partiyanın seçki proqramı, 45,8%-i üçün isə liderlərin kimliyi daha önəmlidir.
- Partiyalar Parlament seçkilərində kimin namizədliyini irəli sürəcəklərini hansı meyarlarla seçirlər: Bilmirəm / Cavab verməkdən imtina edirəm: 20,8%; Peşəkarlığı ilə: 24,1%; Cəmiyyətdə tanınması ilə: 17,1%; Vicdanlılığı ilə: 6,6%; Partiya liderləri ilə şəxsi əlaqələrlə: 18,7%; Pulla :12,4%; Digər: 0,3%.
- Əhalinin 60,7%-i kişilərin seçkilərdə qalib gəlmək şansının qadından daha yüksək olduğunu hesab edirlər.
- Əhalinin 17%-i qızının siyasətə getməsini dəstəkləyərdi.

Məlumatlara əsaslanan hansı nəticə doğrudur?

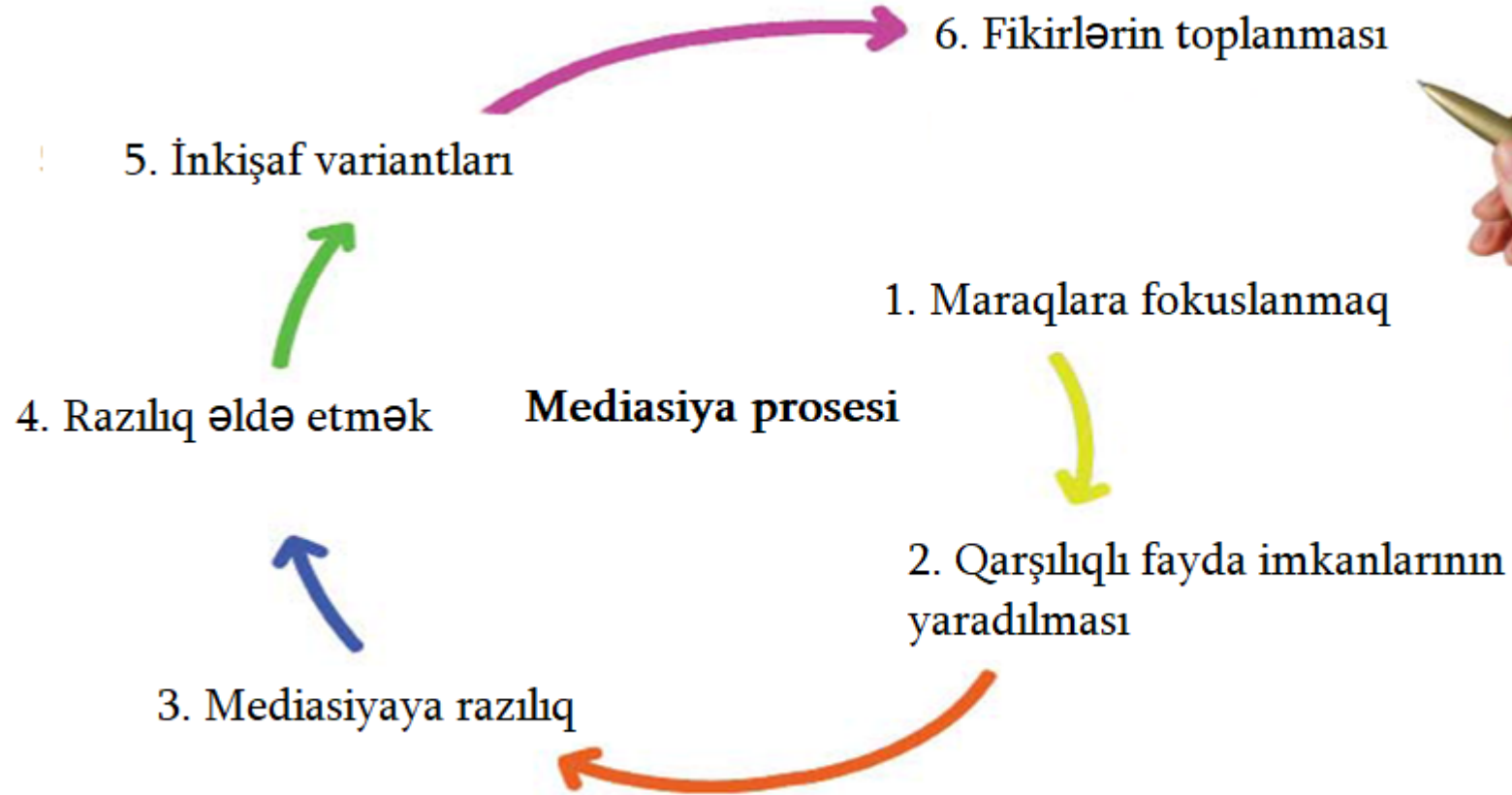
- ə) Gürcü siyasəti qadınlar üçün xeyirxah məkandır;
- ə) Gürcü siyasətində əsasən peşəkarlar fəaliyyət göstərirlər;
- ə) Seçici seçki proqramlarından və partiya doktrinasından daha çox müəyyən siyasi liderin şəxsiyyətini nəzərə alır;
- ə) Əhalinin əksəriyyəti hesab edir ki, siyasətçilər siyasi gücdən şəxsi rifah əldə etmək üçün deyil, əhalinin problemlərini aradan qaldırmaq üçün istifadə edirlər.

Təlimat

Ardıcılığın müəyyən edilməsi (№13)

Tapşırıqda verilmiş siyahını göstərilmiş prinsipə uyğun olaraq düzün. Cavabları cavab vərəqəsində verilən xanalarda yazın. Nəzərə alın ki, xanaya yalnız seçilmiş cavabın rəqəmi yazılır. Xalların maksimal sayı tapşırıq boyunca verilmişdir.

(1) 13. Sxemdə verilən mediasiya prosesinin mərhələlərini ardıcılıqla sıralayın:

				5*	
--	--	--	--	----	--

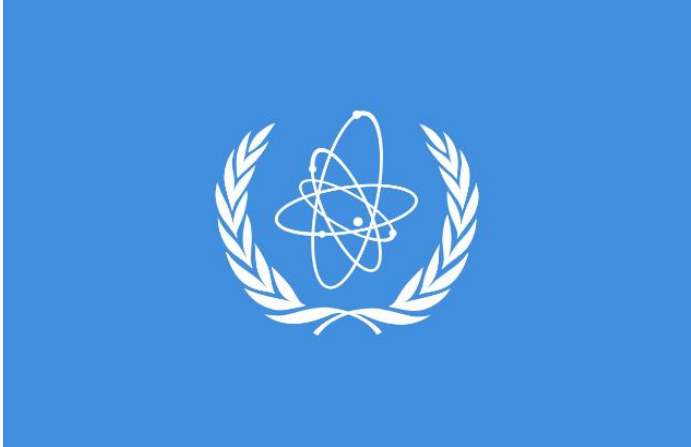

* Cədvəldə düzgün cavab göstərilmişdir.

Təlimat

Uyğunluğun müəyyənəşdirilməsi (№14, 15, 16)

Tapşırıqda iki sütunda müxtəlif növ siyahı verilir. Bu iki sütunda təqdim olunan məlumatlar arasında uyğunluğu müəyyən edin. Cavabları cavablar vərəqində verilmiş cədvəldə yazın. Xalların maksimal miqdarı tapşırıq boyunca göstərilmişdir.

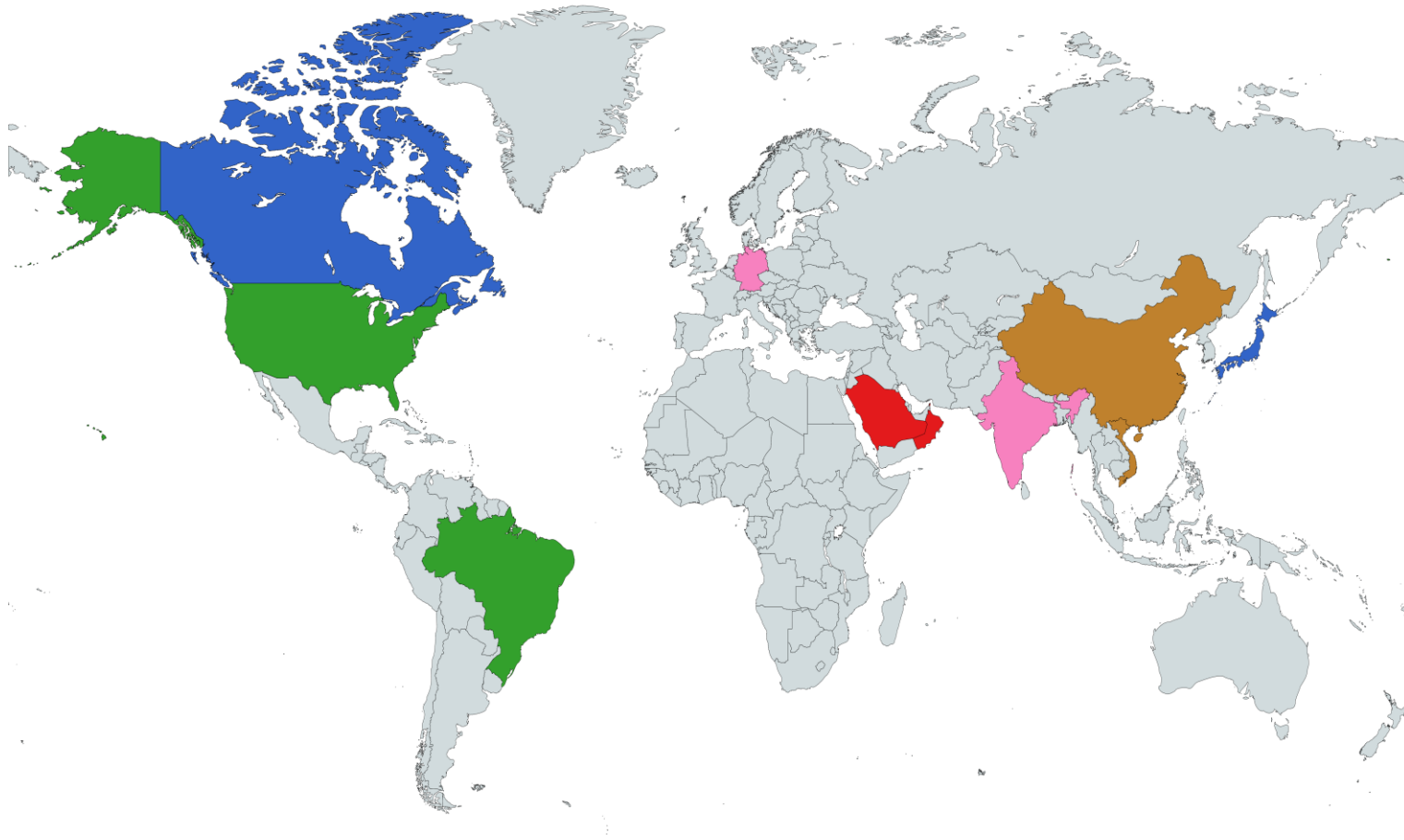
(1) 14. II sütunda verilən BMT ixtisaslaşmış qurumlarını I sütunda təqdim olunan bayraqlarla uyğunlaşdırın:

I. Bayraqlar		II. BMT-nin ixtisaslaşmış qurumları
<p>ა)</p> 	<p>ბ)</p> 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Beynəlxalq Əmək Təşkilatı 2. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı 3. Atom Enerjisi üzrə Beynəlxalq Agentlik 4. Beynəlxalq Dəniz Təşkilatı
<p>გ)</p> 	<p>დ)</p> 	

(2) **15. II sütunda verilən qərar qəbul etmə prosesində cəmiyyət iştirakçılığı modellərini I sütunda verilən məqsədlərlə uyğunlaşdırın:**

I. Məqsədlər	II. Cəmiyyət iştirakçılığı modelləri
s) Cəmiyyətin maraq və istəklərini başa düşmək və qərar qəbul edərkən onları nəzərə almaq.	1. Məlumatlandırmaq
ð) Yekun qərar vermə imkanını cəmiyyətin əlinə vermək.	2. Konsultasiya
ğ) Qərar qəbul etmə prosesinin hər bir aspektində cəmiyyətlə tərəfdaşlıq etmək.	3. İştirakçılıq
Ϟ) Cəmiyyətin balanslaşdırılmış və obyektiv məlumatlarla vaxtında təmin edilməsi.	4. Kolaborasiya
ç) Problemlə məsələlər, onların həlli alternativləri və yekun qərarlar haqqında cəmiyyətdən əksəlaqənin alınması.	5. Səlahiyyətlə təchiz etmə

(2) 16. Xəritə dünya ölkələrində mövcud olan idarəetmə formalarını əks etdirir. II sütunda verilən xəritə əfsanəsinin rənglərini I sütunda verilən formalarla uyğunlaşdırın:

I. İdarəetmə formaları	II. Xəritə əfsanəsinin rəngi
δ) Prezident Respublikası	1.
δ) Konstitusiyalı Parlament Monarxiyası	2.
δ) Mütləq Monarxiya	3.
Ϟ) Parlament Respublikası	4.
ϟ) Kommunizm	5.

Təlimat

Səhvin düzəldilməsi (№17)

Tapşırıqda verilmiş mətndə faktlarla əlaqəli səhvlərə yol verilmişdir (tarix, termin, ad və s.). Onları tapıb düzəldin. Tapılmış səhvi və onun düzəldilmiş variantını cavablar vərəqəsində verilmiş cədvələ köçürün (səhvi - I sütuna, düzəldilmiş variantı - II sütuna). Nəzərə alın ki, hər bir tapılmış səhvə onun düzəldilmiş variantı ilə birlikdə 1 xal verilir. Xalların maksimal miqdarı tapşırıqlar boyunca göstərilmişdir.

(7) **17. Mətni diqqətlə oxuyun, səhvləri tapın və düzəldin:**

Yerli Özünüidarə

Dövlət müxtəlif tərəfləri və yaşayış məntəqələrini əhatə edir. Yerli əhalinin mənafeyinin nəzərə alınması və onların effektiv şəkildə təmin edilməsi üçün hakimiyyətin təkcə dövlət səviyyəsində deyil, həm də ərazi prinsipi ilə bölüşdürülməsi mühümdür. Yerli özünüidarəetmə orqanları vətəndaşların yerli əhəmiyyət daşıyan məsələləri yerli maraqlara uyğun şəkildə qanunvericilik çərçivəsində həll etmək hüququ və imkanıdır.

Dövlət hakimiyyəti ilə özünüidarəetmə vahidləri arasında səlahiyyətlərin ayrılması subordinasiya prinsipinə əsaslanır. Bu prinsipə əsasən, həll edilməsi aşağı səviyyədə mümkün olan məsələ yuxarı səviyyədə həll edilməməlidir.

Gürcüstandakı mövcud yerli özünüidarə məcəlləsinə əsasən, özünüidarəetmə səlahiyyətlərinin iki növü fərqləndirilir: öz səlahiyyətləri və bəyan edilmiş səlahiyyətlər. Öz səlahiyyətlərinə aşağıdakılar daxildir: yerli büdcənin layihəsini hazırlamaq, müzakirə etmək və təsdiq etmək, yerli vergilərin, rüsumların tətbiqi və ləğvi, onların dərəcələrinin müəyyən edilməsi. Öz səlahiyyətləri daxilində özünüidarəetmə yerli küçələrin, parkların və digər ictimai yerlərin təmizlənməsi, abadlaşdırılması və xarici işıqlandırma ilə də məşğul olur.

Gürcüstan qanunvericiliyi ilə, özünüidarəetmə vahidi xüsusi hüququn hüquqi şəxsidir. İnzibati sərhədləri və inzibati mərkəzi olan özünüidarə edən şəhər və ya özünüidarəetmə icması şura adlanır.

Mətnin ikinci səhifəsinə keçid

Yerli özünüidarənin nümayəndə orqanı müvafiq ərazidə yaşayan əhali tərəfindən 4 il müddətinə seçilən Sakrebulodur. Gürcüstan qanunvericiliyinə əsasən, yerli özünüidarənin icraçı orqanı və ən yüksək vəzifəli şəxsi merdir. Ən az 5 il Gürcüstanda yaşamış seçki hüququna malik Gürcüstan vətəndaşı 25 yaşından mer seçilə bilər.

Birinci Gürcüstan Respublikası dövründə yerli özünüidarələrin tətbiqi gürcü siyasətçiləri tərəfindən demokratik sistemin bərqərar olmasının mühüm amili hesab olunurdu, bunu Gürcüstanın ərazisinin əsas seçki dairələrində keçirilən “saerobo” seçkiləri sübut edir. Lakin 1925-ci ildə Rusiyanın Qırmızı Ordusunun Tiflisə daxil olması və Gürcüstanın sovetləşməsi tamamilə mərkəzləşdirilmiş idarəçilik dövrü ilə nəticələndi. Sovet İttifaqında qeyri-demokratik idarəetmə sistemi yerli özünüidarələrin mövcudluğunu faktiki olaraq ləğv edirdi.

Gürcüstanın yenidən müstəqillik əldə etməsinin ardınca 1989-cu ildə yerli seçkilərin keçirilməsi bir növ özünüidarəetmənin tətbiqinin cəhdi idi. Sonralar “Yerli özünüidarə və idarəetmə haqqında” Üzvi Qanun əsasında 1998-ci ildə keçirilən seçkilər nəticəsində sayı mindən artıq olan sakrebulolar seçildi. Bu gün Gürcüstanda özünüidarəetmə vahidlərinin sayı yüzdən azdır. Yerli özünüidarə haqqında Avropa Xartiyasının Gürcüstan parlamenti tərəfindən ratifikasiyası mərkəzsizləşdirmənin inkişafı üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. Bu 1974-cü ildə Avropa Şurası tərəfindən qəbul edilmişdir. Bununla , bizim ölkəmiz də digər Avropa ölkələri kimi yerli hakimiyyət orqanlarının istənilən demokratik rejimin əsas təməllərindən biri olduğunu tanıdı.

Mətnin birinci səhifəsinə qayıtmaq

Təlimat

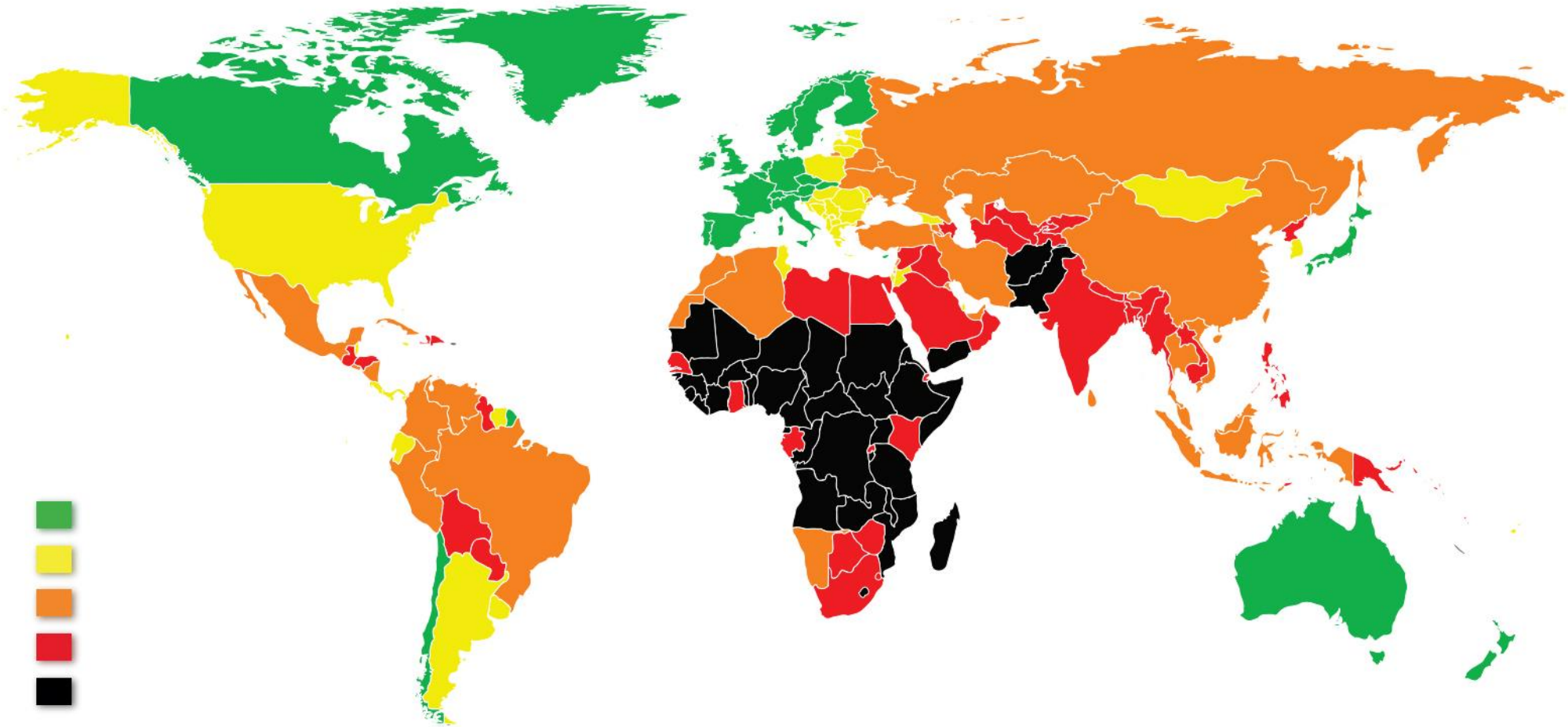
Açıq sonlu tapşırıq (№18, 19.2, 19.3, 20, 21, 22, 23.3-23.7)

Tapşırığın şərtini və sualı diqqətlə oxuyun. Cavablar vərəqəsinin müvafiq yerinə tapşırığın şərtinə adekvat olan, konkret və aydın şəkildə formalaşdırdığınız cavabı yazın. Xalların maksimal sayı hər tapşırıq boyunca göstərilmişdir.

(4) 18. Sxem Gürcüstandakı mövcud vergiləri tam əks etdirmir. Sxemi doldurun:

Vergilər	Vergi növləri	Birbaşa / Dolayı
Ümumi-Dövlət	Gəlir	Birbaşa
	Mənfəət	18.1
	18.2	Dolayı
	Aksiz	Dolayı
	İdxal	18.3
Yerli	18.4	Birbaşa

(3) 19. 2018-ci ilin dünya xəritəsi verilmişdir. Xəritəni təhlil edərək suallara cavab verin:

(1) **19.1 Verilən xəritədə nə əks olunmuşdur?**

ə) Dinin yayılması;

ə) Emiqrasiya göstəricisi;

ə) İqtisadi inkişaf;

ə) Uşaq hüquqlarının qorunmasının keyfiyyəti.

(1) **19.2 Xəritənin məlumatlarına əsasən, Afrika qitəsinin mərkəzi hissəsində mövcud olan vəziyyəti müzakirə edin.**

(1) **19.3 Xəritə məlumatlarından istifadə edərək müzakirə edin, xəritədə əks olunan hadisə ilə ölkələrin demokratiyası arasında hansı əlaqə var? Fikrinizi əsaslandırın.**

(5) **20.** Tapşırıqda məktəb layihəsinin məqsədləri, məsələləri və yerinə yetirmə yolları natamam şəkildə verilmişdir. Məktəb layihəsinin verilmiş hissəsinin tam şəkil alması üçün tapşırıqları növbəti ardıcılıqla yerinə yetirin:

- I. Cədvəldə verilmiş yerinə yetirmə yolları siyahısından irəli gələrək II məsələni müəyyən edin və yazın;
(tapşırıq 20.2)
- II. Cədvəldə I məsələni yerinə yetirməyə kömək edəcəyini düşündüyünüz üç müxtəlif üsulu yazın;
(tapşırıq 20.3)
- III. Layihənin hər iki məsələsindən və onların yerinə yetirmə yollarından irəli gələrək, yerinə yetirilməsi mümkün olan layihənin məqsədini müəyyən edin və yazın. *(tapşırıq 20.1)*

(1)	20.1	<u>Layihənin məqsədi:</u> <i>(Verilən məsələlərə və yerinə yetirmə yollarına əsasən əldə edilə bilən məqsədi yazın).</i>
(1)	20.2	<p><u>Layihənin I məsələsi:</u> Şagirdlər tərəfindən demokratik seçkilərin əhəmiyyətinin dərk edilməsi, seçki sistemləri haqqında nəzəri biliyin dərinləşdirilməsi.</p> <p><u>Layihənin II məsələsi:</u> <i>(II məsələnin yerinə yetirmə yollarına əsasən müəyyən bir məsələ təyin edin və yazın).</i></p>
(3)	20.3	<p><u>I məsələnin həyata keçirilmə yolları:</u> <i>(verilən məsələni həyata keçirmək üçün 3 müxtəlif yol yazın).</i></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 2. 3. <p><u>II məsələnin həyata keçirilmə yolları:</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Seçki müşahidəçisi kimi fəaliyyət göstərən qeyri-hökumət təşkilatlarını şagirdlər üçün “Gürcüstanda azad və ədalətli seçkilər üçün müşahidəçilərin rolu” mövzusunda təlim keçməyə dəvət etmək; 2. Seçkilərdə iştirak edən siyasi partiyaların nümayəndələri ilə “Partiyanın seçki proqramlarında gənclərin problemləri” mövzusunda panel müzakirənin təşkil edilməsi; 3. Məktəbdə imitasiyalı seçkilərin keçirilməsi.

(4) **21. İllustrasiya ilə tanış olun və suallara cavab verin:**

- (1) **21.1 İllustrasiyanın ifadə etdiyi əsas məna nədir?**
- (1) **21.2 Dövlət qanunundan azad həyat tələbi hansı siyasi ideologiya üçün xarakterikdir və bu ideologiya hansı əsas arqumentə əsaslanır.**
- (2) **21.3. Bir şəxsin dövlət qanunları ilə məhdudlaşdırılmasının nə üçün vacib olduğunu arqumentli şəkildə müzakirə edin. İnsan üçün əxlaq normalarına riayət etməyin nə üçün vacib olduğunu arqumentli şəkildə müzakirə edin.**

(5) **22. Mətnlə tanış olun və aşağıda verilmiş göstərişlərə əsasən tapşırığı yerinə yetirin:**

“Zavodların avtomatlaşdırılması ənənəvi sənayelərdə iş yerlərini artıq məhv etdi və süni intellektin yüksəlişi, çox güman ki, orta siniflərdə bu işin yox olmasına gətirib çıxaracaq, elə ki, yalnız ən qayğıkeş, yaradıcı və nəzarətçi rollar qalacaq.

Bu da öz növbəsində dünyada onsuz da genişlənən iqtisadi bərabərsizliyi sürətləndirəcək. İnternet və buna imkan verən platformalar çox kiçik qruplara çox az sayda insanı işə götürərək böyük gəlirlər əldə etməyə icazə verir. Bu, qaçılmazdır, tərəqqidir, həm də sosial destruksiyaadır”.

Stiven Hokinq, „ Bu planetimiz üçün ən təhlükəli vaxtdır”, Quardian, 2016-cı il.

- (1) 22.1 Mətdən irəli gələrək diskusiya mövzusunı təyin edin və adlandırın. Sizin seçdiyiniz diskusiya mövzusunun verilmiş mətnlə uyğunluğu və aktuallığı haqqında müzakirə edin;
- (4) 22.2 A. Diskusiya zamanı yaranan mövqeyi müdafiə etmək üçün iki arqument sadalayın;
- B. Diskusiya zamanı yaranan mövqeyi inkar etmək üçün iki arqument sadalayın;

(Hər bir arqument mahiyyətə bir-birindən fərqli fikir əhatə etməlidir.)

(9) **23. Verilmiş mənbələri analiz edin və suallara cavab verin:**

Mənbə N1

Almaniyanın Milli-Sosialist Partiyasının yarımhərbişdirilmiş dəstələrinin Nürnberqdə yürüşü, 1929-cu il.

Mənbə N2

“Mkhedrioninin” rəhbəri Jaba Ioseliani, Gürcüstanın Vətəndaş Müharibəsi zamanı. 1992.

Mənbələrə keçid: [3](#) [4](#) [5](#) [6](#) [7](#)

Tapşırıqlara keçid: [23.1](#) [23.2](#) [23.3-23.7](#)

Mənbə N3

„Troski hələ Brest-Litovskda olarkən “hər bir dövlət zorakılığa əsaslanır”- demişdir. Bu həqiqətən də belədir. Əgər yalnız və yalnız zorakılığı bir ölçü, tədbir kimi tanımayan yaradılışlar olsaydı, “dövlət” anlayışı inkar edilmiş olardı... Təbiidir ki, zorakılığın dövlətin normal və ya yeganə ölçüsü, tədbiri olması doğru deyil. Söhbət bundan getmir, söhbət zorakılığın dövlətin xüsusi bir tədbiri olmasından gedir. Hal-hazırda dövlət və zorakılıq arasındakı münasibət xüsusilə həssasdır. Nəsillərdən bəri keçmişin bütün, bir-birindən tamamilə fərqlənən birlikləri üçün fiziki zorakılıq tamamilə normal tədbir kimi hesab edilirdi. Bu gün isə, etiraf etmək lazımdır ki, dövlət qanuni güc tətbiqini, verilmiş ərazi daxilində monopoliyanı əlinə alan xalq birliyidir. Müasirliyin xüsusiliyi məhz ondan ibarətdir ki, o, hər bir ittifaqın və ya fərdin, fiziki zorakılıq hüququnu yalnız dövlətin icazə verdiyi dərəcədə təyin edir. Zorakılıq “hüququnun” yeganə mənbəyi Yalnız dövlət hesab olunur. Buna görə də, “siyasət” güc tətbiq etməkdə iştirak etmə və ya onun bölüşdürülməsinə təsir etmə istəyindən başqa bir şey deyil”.

Maks Veber „Siyasət təminat və sənət kimi“ , 1919-cu il.

Mənbə N4

“Hökmətlərin əksəriyyəti, demək olar ki, həmişə zorakılıq hüququnu monopoliya etməyə çalışırlar. Əgər qanuni şəkildə yalnız hökumət güc tətbiq edə bilsə və bu tətbiq qanunla məhdudlaşdırılsa, onda ənənəvi siyasət mümkündür. Əgər hökumətdən başqa şəxslər də güc tətbiq edə bilsə, demokratik seçkilərin keçirilməsi, məhkəmə müzakirələri, qanun-layihələrin işlənməsi və qanunların və ya hökumətin başqa rutin oşlərinin icrası qeyri mümkündür.

Məhz buna görə də, demokratiyanı və qanunun aliliyini pozmaq istəyən insanlar və partiyalar siyasətlə məşğul olan zorakı təşkilatlar yaradır və onları maliyyələşdirir, “Belə bir qrup siyasi partiyanın hərbişdirilmiş qanadı, konkret siyasətçinin şəxsi müdafiəsi və ya ilk baxışda vətəndaşların şəxsi təşəbbüsü ola bilər, ancaq, adətən bu təşəbbüsün bu və ya digər partiya və ya onun lideri tərəfindən təşkil olunduğu bilinir”.

Timoti Snayder „Tiraniya, XX əsrin iyirmi dərsi“, 2016-cı il.

Mənbə N5

„Nə qədər ki, insanlar hər kəsi çəkindirən ümumi gücə malik deyillər, onlar müharibə deyilən bir vəziyyətdədirlər və bu, bütün insanların digər insanlara qarşı müharibəsidir. Çünki müharibə sadəcə mübarizə və ya toqquşma anı deyil, müharibə mübarizə yolu ilə qarşı-qarşıya gəlmək istəyinin kifayət qədər aydın olduğu bir dövrdür. Beləliklə, zaman anlayışı, havada olduğu kimi, müharibənin mahiyyətinin bir hissəsi kimi qəbul edilməlidir. Necə ki, pis hava güclü yağışa deyil, bir neçə gün ərzində davam edən yağışlı havaya deyirik, eləcə də, müharibənin mahiyyəti təkəcə döyüş deyil, həm də ondan qorunmadığımız bütün vaxtlarda döyüşməyə açıq şəkildə hazır olmaqdır. Bütün başqa vaxtlar isə sülh adlanır”.

Tomas Hobbs, „Leviathan“, 1651-cı il.

Mənbə N6

„Dövlətin mahiyyətini məhz çoxluq tərəfindən fəaliyyət həyata keçirən şəxs kimi müəyyən edə bilərik. O, sülh və ümumi təhlükəsizlik üçün lazım hesab etdiyi hər şeyi həyata keçirmək üçün onların hər birinin güc və bacarıqlarından istifadə edə bilər. Bu cür şəxs suveren adlanır və ona suveren güc aid edilir; qalan hər kəs isə onun tabeçiliyindədir. suveren gücün qazanılması iki yolla mümkündür. Birinci halda bu təbii güclə olur, insanın öz övladlarını həm özlərinin, həm də onların övladlarının onun hakimiyyətinə tabe olmasına məcbur etdiyi kimi, çünki imtina etdiyi təqdirdə onları məhv edə bilər. Həmçinin, insan başqalarını müharibə yolu ilə, onların həyatını xilas etmək şərti ilə tabe edə bilər. İkinci yol, insanların könüllü olaraq bir şəxsə və ya bir xalq məclisinə itaət etməyə razı olduqları zaman, onları başqalarından qoruyacaqlarına inamasıdır. Sonuncunu siyasi dövlət və ya təsis etmə yolu ilə yaradılan dövlət, birincini isə işgalla yaradılan dövlət adlandırmaq olar”.

Tomas Hobbs, „Leviathan“, 1651-cı il.

Mənbə N7

“Madam ki, suveren səs çoxluğu ilə elan olundu, fərqli fikirdə olanlar indi qalanlarla razılaşmalı, yəni suverenin bütün hərəkətlərini [özününkü kimi] tanınmalıdırlar. Digər halda başqalarının onu məhv etməsi ədalətli olacaq. Çünki, əgər o toplaşanların birliyinə öz iradəsi ilə daxil olubsa, onda, o, öz istəyini kifayət qədər bəyan etmiş və çoxluğun qərarlarını bölüşməyə razılaşmışdır. Beləliklə, əgər o [belə bölüşməni] inkar edərsə və ya suverenin hər hansı bir qərarına etiraz edərsə, o, öz müqaviləsinə qarşı çıxar və buna görə də ədalətsiz olar. [Digər tərəfdən], birləşmənin üzvü olub-olmamasına, kiminsə ondan razılıq soruşub-soruşmamasına baxmayaraq, o, ya onların qərarı ilə razılaşmalı, ya da, birləşməyə qədər olan müharibə vəziyyətində qalmalıdır. Bu halda istənilən adam onu məhv edə bilər, bu isə ədalətsizlik hesab edilməyəcək”

Tomas Hobbs, „Leviathan“, 1651-cı il.

(1) **23.1 Hobsa əsasən, „hamının müharibəsi hamıya qarşı“ hansı vəziyyətə deyilir?**

ə) Məişət məsələlərinə görə vətəndaşların qarşıdurmasına;

ə) Ümumi gücün mövcud olmaması vəziyyətinə;

ç) İki mübahisəli tərəf arasında toqquşma anına;

ç) Vətəndaşların dövlət tərəfindən təhlükə hiss etdiyi vəziyyətə.

Mənbələrə keçid: [1-2](#) [3](#) [4](#) [5](#) [6](#) [7](#)

Tapşırıqlara keçid: [23.2](#) [23.3-23.7](#)

(1) **23.2 N6 mənbəyə əsasən, siyasi dövlət aşağıdakı kimi dövlətə deyə bilər:**

- ə) İnsanlar könüllü olaraq onları başqa insanların zorakılığından qoruyan bir suverənə tabe olurlar;
- ə) Onların həyat və azadlıqlarını məhv etməsi üçün vətəndaşlar hakim qüvvəyə tabe olmağa məcburdurlar;
- ç) Güclü insan başqa insanları müharibə gücünə tabe edir və onların həyatını təmin etmək şərti ilə dövlət hakimiyyətini tətbiq edir;
- ç) Hakimiyyət insanların birliyinin hər bir üzvü arasında bərabər paylanır və hər bir şəxs suveren gücə malikdir.

Mənbələrə keçid: [1-2](#) [3](#) [4](#) [5](#) [6](#) [7](#)

Tapşırıqlara keçid: [23.1](#) [23.3-23.7](#)

- (1) **23.3** Tomas Hobbs “çoxluq tərəfindən fəaliyyət həyata keçirən şəxs” cümləsində nə nəzərdə tutur?
- (2) **23.4** N7 mənbədə verilən çoxluq və azlıq arasındakı münasibət haqqında müzakirə edin. Verilən münasibəti **Liberal-Demokratik** perspektivdən qiymətləndirin.
- (2) **23.5** Maks Veberin mətninə əsasən, qanuni zorakılıq hüququ nə deməkdir? Dövlətin bunu hansı vasitələrlə həyata keçirdiyini müzakirə edin.
- (1) **23.6** Müzakirə edin, müasir Liberal-Demokratik dövlətdə qanuni zorakılıq hüququnun məhdudlaşdırılması hansı qanuni vasitələrlə həll edilir?
- (1) **23.7** N1 və N2 çənbələrdə təsvir olunan vəziyyətdə “ənənəvi siyasətin” həyata keçirilməsinin mümkün olub-olmadığını müzakirə edin. Müzakirəni mənbələrə əsasən əsaslandırın.

Mənbələrə keçid: [1-2](#) [3](#) [4](#) [5](#) [6](#) [7](#)

Tapşırıqlara keçid: [23.1](#) [23.2](#)